

ПРАМЕЖКАВАЯ СПРАВАЗДАЧА
2 – 26 жніўня 2016 г.

31 жніўня 2016 г.

I. РЭЗІЮМЭ

- 6 чэрвеня 2016 г. Прэзідэнт прызначыў дату выбараў Палаты Прадстаўнікоў на 11 верасня. Дэпутаты выбіраюцца на чатырохгадовы тэрмін згодна з мажарытарнай сыстэмай у 110 аднамандатных акругах.
- Выбарчае заканадаўства было значна зменена ў 2013 г. У дадатак да гэтага, у лютым 2016 г. была створана міжведамасная экспертная рабочая група па вывучэнні рэкамендацый, зробленых раней БДПЧ/АБСЕ, якая перадала сем прапаноў, звязаных з тэхнічнымі аспектамі выбарчага працэсу, у Цэнтральную Выбарчую Камісію (ЦВК). ЦВК прыняла шэсць рэзалюцый, якія закранулі некаторыя з рэкамендацый. Значная колькасць папярэдніх рэкамендацыяў БДПЧ/АБСЕ застаюцца без увагі.
- З 630 намінаваных кандыдатаў 521 быў зарэгістраваны. Дзевяноста тры намінаваных кандыдаты не былі зарэгістраваныя Акруговымі Выбарчымі Камісіямі (АВКі), у большасці выпадкаў з-за недастатковай колькасці сапраўдных сабраных подпісаў, недакладнасцяў у дэкларацыях аб маёмасці і даходах і немагчымасці здаць неабходныя дакументы; 16 вылучэнцаў забрала свае заявы на рэгістрацыю. Закон дае АВКам шырокія паўнамоцтвы па адмаўленню ў рэгістрацыі. Міжнародныя і грамадзянскія назіральнікі не заўсёды мелі ў поўнай ступені магчымасць сачыць за працэсам рэгістрацыі.
- Правядзенне выбараў ажыццяўляецца чатырохузроўневай сістэмай выбарчых камісіяў, якая ўключае ЦВК, 6 абласных і Мінскую гарадскую тэрытарыяльную выбарчую камісію (ТВК), 110 АВК і 5 971 участковых выбарчых камісіяў (УВК). З моманту абвясчэння выбараў ЦВК выдала некалькі пастанаў і правяла тры публічныя сесіі. АВКі падтрымліваюцца мясцовымі ўладамі, якія, у сваю чаргу, валодаюць некалькімі звязанымі з выбарамі кампетэнцыямі. Чальцамі АВКаў стала толькі нязначная колькасць асоб, вылучаных апазіцыйнымі арганізацыямі. На дадзены момант усе камісіі працуюць без парушэнняў устаноўленых законам тэрмінаў па адміністраванні выбараў.
- Не існуе цэнтралізаванай рэгістрацыі выбаршчыкаў. Спісы выбаршчыкаў складаюцца і абнаўляюцца АВКамі на падставе дадзеных, атрыманых ад мясцовых уладаў. Выбаршчыкі могуць быць зарэгістраваныя перад і ў дзень выбараў. ЦВК аб'явіла лічбу зарэгістраваных выбаршчыкаў па кожнай акрузе, агульнай колькасцю ў 6 999 127 чалавек па ўсёй краіне.
- Перадвыбарчая агітацыя строга рэгулюецца. На сённяшні дзень перадвыбарчая кампанія застаецца ў сваёй большасці нябачнай, а ўсе агітацыйныя мерапрыемствы, наведаныя Місіяй БДПЧ/АБСЕ па назіранні за выбарамі, мелі невялікую колькасць наведвальнікаў. Некалькі кандыдатаў заявілі, што яны валодаюць абмежаванымі фінансавымі магчымасцямі ў сувязі з адменай дзяржаўнага фінансавання перадвыбарчых кампаній у 2013 г.

- Існуе крымінальная адказнасць за дыскрэмінацыю, паклёп і абразу, якая распаўсюджваецца таксама і на анлайн-медыі. Дзяржаўныя сродкі масавай інфармацыі (СМІ) дамінуюць сярод і тэлерадыёвяшчальных, і друкаваных крыніц. Дзяржаўныя СМІ абавязаныя забяспечваць роўныя магчымасці для ўсіх кандыдатаў ад моманту іх рэгістрацыі.
- Місію па назіранні за выбарамі БДПЧ/АБСЕ пайнфармавалі пра 408 зваротаў і скарг, накіраваных у выбарчыя камісіі, мясцовыя органы ўлады і суды. Большасць з іх датычыла працэсаў рэгістрацыі кандыдатаў і прызначэння альбо дзейнасці выбарчых камісіяў. Бальшыня скарг на дадзены момант была адхілена.

II. УВОДЗІНЫ

У адказ на своечасовае афіцыйнае запрашэнне ўладаў Рэспублікі Беларусь і згодна са сваім мандатам, Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека АБСЕ (БДПЧ/АБСЕ) разгарнула дзейнасць Місіі па назіранні зы выбарамі (МНВ) 2 жніўня. МНВ БДПЧ /АБСЕ, на чале з Танай дэ Зулуэтай, складаецца з асноўнай каманды з 11 экспертаў, якія знаходзяцца ў Мінску, і 38 доўгатэрміновых назіральнікаў, размеркаваных па ўсёй краіне. Чальцы місіі прадстаўляюць 24 дзяржавы-ўдзельніка АБСЕ. БДПЧ/АБСЕ зрабіла запыт да дзяржаў-удзельнікаў АБСЕ аб накіраванні 400 кароткатэрміновых назіральнікаў для ажыццяўлення назірання за працэсамі галасавання ў дзень выбараў.

III. АСНОЎНАЯ ІНФАРМАЦЫЯ І ПАЛІТЫЧНЫ КАНТЭКСТ

6 чэрвеня Прэзідэнт прызначыў дату выбараў 110-мясцовую Палаты Прадстаўнікоў, ніжняй палаты парламента, на 11 верасня. Адначасова, закандаўчыя саветы на ўзроўні рэгіёнаў і горада Мінска абяруць 56 з 64 чальцоў верхняй палаты, Савета Рэспублікі, падчас паседжанняў паміж 25 жніўня і 13 верасня.¹

Палітычная сістэма канцэнтруе большасць улады, звязанай з прыняццем рашэнняў, у руках прэзідэнта, які дзеліць заканадаўчую ўладу з Палатай Прадстаўнікоў.² Роля палітычных партыяў слабая, і, нягледзячы на некалькі заявак, ніводная новая партыя не была зарэгістраваная з 2000 г.³ У выніку апошніх парламенцкіх выбараў 2012 г. толькі пяць новавыбраных чальцоў прадстаўляюць палітычныя партыі.⁴ Астатнія чальцы парламента былі вылучаныя працоўнымі калектывамі і ініцыятыўнымі групамі выбаршчыкаў.

У канчатковай справаздачы па прэзідэнцкіх выбарах 2015 г., БДПЧ/АБСЕ зазначыла, што “выбары ў чарговы раз паказалі, што Беларусь яшчэ мае прайсці значны шлях да выканання сваіх абавязкаў у рамках АБСЕ па правядзенні дэмакратычных выбараў Гэта падкрэслівае неабходнасць палітычнай волі для ажыццяўлення комплексных рэформаў. Былі адзначаныя некаторыя пэўныя паляпшэнні і спрыяльнае стаўленне. Наяўнасць істотных праблемаў, у прыватнасці, падчас падліку галасоў і занясення вынікаў у пратаколы, ставіць пад сумнеў сумленнасць выбарчага працэсу. Кампанія і дзень выбараў прайшлі мірна.”⁵ Пасля вызвалення

¹ Прэзідэнт прызначае астатніх восем чальцоў.

² Прэзідэнт мае права накласці вета на практы законы альбо некаторыя палажэнні і адмяніць законы, прынятыя парламентам, а таксама мае права ініцыяваць заканадаўчы працэс у парламенце і прымаць абавязковыя для выканання дэкрэты.

³ Аднак, некалькі грамадскіх арганізацый, якія субсідзіруюцца дзяржавай, актыўна удзельнічаюць у выбарчым працэсе, у тым ліку збіраюць подпісы, удзельнічаюць у перадвыбарчай агітацыі, намінуюць чальцоў выбарчых камісіяў і назіраюць за выбарамі.

⁴ Тры былі сябрамі Камуністычнай партыі Беларусі (КПБ), адзін – Рэспубліканскай партыі працы і справядлівасці і адзін ад Аграрнай партыі.

⁵ Гл. [папярэднія БДПЧ / АБСЕ справаздачы па выбарах](#) па Беларусі.

палітычных вязняў у жніўні 2015 г. Еўрапейскі Саюз вырашыў не працягваць абмежавальныя меры супраць шэрагу беларускіх фізічных і юрыдычных асоб.⁶

IV. ВЫБАРЧАЯ СІСТЭМА І ПРАВАВАЯ БАЗА

Палата Прадстаўнікоў выбіраецца на чатырохгадовы тэрмін шляхам мажарытарных выбараў у адзін тур у 110 аднамандатных акругах. Кандыдаты, якія набралі найбольшую колькасць галасоў, з'яўляюцца выбранымі. Каб выбары былі прызнаны сапраўднымі патрабуецца 50-працэнтная яўка на ўзроўні акругі, і, калі неабходна, паўторныя выбары павінны адбыцца на працягу трох месяцаў.

Асноўнае закандаўства, якое рэгулюе парламенцкія выбары, складаецца з Канстытуцыі 1994 г. і Выбарчага кодэксу 2000 г.⁷ Выбарчы кодэкс быў значна зменены ў 2013 г.⁸ Упершыню ў парламенцкіх выбарах, абсалютная мажарытарная сістэма была замененая адноснай мажарытарнасцю, а патрабаванне ў другім туры была адменена. Зараз кандыдатам дазваляецца быць вылучанымі толькі ў адной акрузе, таксама яны маюць права ўносіць праўкі ў свае дэкларацыі аб маёмасці і даходах.

У лютым была створана міжведамасная экспертная рабочая група па вывучэнні рэкамендацый, зробленых раней БДПЧ/АБСЕ, па паляпшэнню выбарчага працэсу.⁹ Яна перадала сем прапаноў, звязаных з тэхнічнымі аспектамі выбарчага працэсу, у Цэнтральную Выбарчую Камісію. ЦВК прыняла шэсць рэзалюцый, якія закранулі некаторыя з рэкамендацый.¹⁰ У прыватнасці, пастановы прадугледжвалі публікаванне ў Інтэрнэце інфармацыі аб сесіях выбарчых камісіяў, у тым ліку рашэнні па выбарчых спрэчках, вынікі выбараў па рэгіёнах (*раёнах*), гарадах і *раёнах* гарадоў; а таксама пашырыліся правы назіральнікаў.

Шэраг папярэдніх рэкамендацый БДПЧ/ АБСЕ засталіся без увагі, у тым ліку, закранаючыя ролю выканаўчых уладаў у прызначэнні і працы выбарчых камісіяў, рэгуляванне празрыстасці працэсу збору і праверкі сапраўднасці подпісаў, падставы для адмовы ў рэгістрацыі кандыдатам і вырашэнне спрэчак. Больш за тое, закон надае шырокія дыскрэцыйныя паўнамоцтвы па адмаўленню ў рэгістрацыі альбо спыненню рэгістрацыі палітычных партый і грамадскіх аб'яднанняў. Удзельнікам выбарчага працэсу (акрамя кандыдатаў і іх давераных асоб) патрабуецца дазвол, каб праводзіць публічныя сходы, а іх удзел у перадвыбарчай агітацыі за патэнцыйных кандыдатаў падчас працэсу збора подпісаў мае пэўныя абмежаванні.

V. ПРАВЯДЗЕННЕ ВЫБАРАЎ

Падрыхтоўка і правядзенне надыходзячых выбараў ажыццяўляецца з дапамогай чатырохузроўневай сістэмы выбарчых камісіяў, якая складаецца з ЦВК, 6 абласных і Мінскай гарадской тэрытарыяльных выбарчых камісій (ТВКі), 110 акружных выбарчых камісій (АВКі) і

⁶ Замарожванне актываў і забарона на ўезд 170 асобам і 3 кампаніям не былі працягнутыя.

⁷ Прававыя рамкі, рэгулюючыя выбары, таксама змяшчаюць Закон аб сродках масавай інфармацыі, аб масавых мерыпрыемствах, аб палітычных партыях, аб зваротах грамадзянаў, Крымінальны кодэкс, Кодэкс аб адміністрацыйных праванарушэннях, Грамадзянска-працэсуальны кодэкс, а таксама пастановы ЦВК.

⁸ У дадатак, з 2015 г. замежнае фінансаванне дзейнасці, звязанай з выбарамі, падпадае пад крымінальную адказнасць.

⁹ Пасля выбараў 2010, 2012 і 2015 гг., БДПЧ/АБСЕ зрабіла агулам 82 рэкамендацыі. Міжведамасная экспертная рабочая група была заснавана ЦВК і складаецца з аднаго чальца ЦВК, дэпутатаў Нацыянальнага Сходу, прадстаўнікоў сакратарыяту Палаты Прадстаўнікоў і Савета Рэспублікі, Міністэрства юстыцыі, Міністэрства замежных спраў, Міністэрства інфармацыі і Нацыянальнага цэнтра заканадаўства і прававых даследаванняў.

¹⁰ У тым ліку пастановы ЦВК №№ 18, 20, 21, 22 ад 8 чэрвеня 2016 г.

5 971 участковых выбарчых камісій (УВКі). ЦВК з'яўляецца адзіным пастаянна дзеючым выбарчым органам з пяцігадовым мандатам, у той час як камісіі больш нізкага ўзроўня – часовыя органы, якія прызначаюцца для кожных выбараў асобна. Дванаццаць членаў ЦВК прызначаюцца прэзідэнтам і Саветам Рэспублікі пароўну.¹¹ Па стане на 27 ліпеня мясцовымі ўладамі своечасова было прызначана 65 856 УВК і 1 430 АВК чальцоў.¹² Упершыню ТВКі будуць ажыццяўляць нагляд за дзейнасцю УВКаў і АВКаў і разглядаць скаргі супраць прынятых імі рашэнняў.

Чальцы ТВКаў, АВКаў і УВКаў вылучаюцца палітычнымі партыямі, грамадскімі арганізацыямі, працоўнымі калектывамі і ініцыятыўнымі групамі з мінімальнай колькасцю ў дзесяць выбаршчыкаў. Згодна з законам, дзяржаўныя служачыя могуць складаць не больш за адну траціну членаў камісіі, а не менш за адну траціну членаў ТВК і УВК павінна быць вылучана палітычнымі партыямі і грамадскімі аб'яднаннямі, прычым ад кожнага вылучаючага суб'екта можа быць толькі адзін чалец у камісіі. Акрамя таго, ЦВК вызначыла “прафесійныя і палітычныя якасці” вылучэнца ў якасці крытэраў для ўдзелу ў выбарчай камісіі. Гэтае паняцце было прадметам рознабаковай інтэрпрэтацыі мясцовымі ўладамі. Толькі невялікая колькасць чальцоў камісіяў было вылучана органамі апазіцыі.¹³ Службовыя асобы альбо працаўнікі мясцовых уладаў часта з'яўляюцца чальцамі АВКаў, у тым ліку займаюць там кіруючыя пасады.¹⁴

На дадзены момант ЦВК правяла тры публічныя паседжанні і апублікавала каляндар выбараў. АВКі ў сваёй большасці не праводзілі ніякія рэгулярныя публічныя паседжанні, а іх праца падтрымлівалася мясцовымі органамі ўлады. Усе камісіі на сённяшні дзень працуюць без парушэнняў устаноўленых законам тэрмінаў па адміністраванні выбараў.

VI. РЭГІСТРАЦЫЯ ВЫБАРШЧЫКАЎ

Грамадзяне, дасягнуўшыя да дня альбо ў дзень выбараў 18 год, маюць права прагаласаваць на ўчастку па месцы іх жыхарства. Выбарчым кодэксам вызначана, што ў галасаванні не прымаюць удзел грамадзяне, прызнаныя судом па законе абмежаванымі ў праве і/або дзеяздольнасці, асобы, якія ўтрымліваюцца ў месцах пазбаўлення волі і асуджаныя ў крымінальным парадку, асобы, якія ўтрымліваюцца за кратамі міліцыяй і знаходзяцца ў папярэднім затрыманні, незалежна ад цяжкасці зробленага злачынства і тэрміна пакарання.

Не існуе цэнтралізаванага рээстра выбаршчыкаў. Спісы выбаршчыкаў складаюцца і абнаўляюцца АВКамі на падставе дадзеных, атрыманых ад мясцовых уладаў. Ад 26 жніўня спісы выбаршчыкаў будуць даступныя на выбарчых участках, пасля чаго выбаршчыкі змогуць праверыць сваю рэгістрацыю ў спісе і звярнуцца з запытам унесці змены. Выбаршчыкі могуць быць зарэгістраваныя перад і ў дзень выбараў. Спісы выбаршчыкаў недасяжныя для публічнай праверкі назіралькамі і іншымі зацікаўленымі асобамі. 24 сакавіка ЦВК аб'явіла лічбу

¹¹ У дадатак, палітычныя партыі маюць права прызначаць сваіх прадстаўнікоў у АВК з правам дарадчага голасу.

¹² Жанчыны складаюць 39 працэнтаў чальцоў АВК, 57 працэнтаў чальцоў АВК і 71 працэнт чальцоў УВК. Чатыры чальцы ЦВК – жанчыны.

¹³ Тры апазіцыйныя партыі – Беларускі Народны Фронт, Партыя левых “Справядлівы свет” і Беларуская сацыял-дэмакратычная партыя “Грамада” вылучылі агулам 291 УВК і 106 АВК чальцоў, з якіх было прызначана 26 і 39, адпаведна. Праўладныя партыі і грамадскія аб'яднанні “Белая Русь”, Камуністычная партыя Беларусі і Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі вылучылі 9 680 УВК і 330 АВК чальцоў, з якіх было адпаведна прызначана 8 842 і 275. Агулам, з 514 вылучаных з пяці апазіцыйных партый кандыдатаў у УВКі, толькі 53 атрымалі месцы ў камісіях (10,3 працэнта ад агульнай лічбы). У выніку прадстаўнікі апазіцыйных партыяў складаюць толькі 0,1 працэнта чальцоў УВКаў.

¹⁴ У 92 з 110 АВКаў па меншай меры адну з трох ключавых пасадаў (старшыня, намеснік старшыні, сакратар) займае прадстаўнік мясцовай ўлады.

зарэгістраваных выбаршчыкаў па кожнай акрузе, агульнай колькасцю ў 6 999 127 чалавек па ўсёй краіне.

VII. ВЫЛУЧЭННЕ І РЭГІСТРАЦЫЯ КАНДЫДАТАЎ

Кандыдатамі ў дэпутаты могуць быць грамадзяне Рэспублікі Беларусь не маладзей за 21 год на момант выбараў, якія пастаянна пражываюць на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь, пры ўмове адсутнасці непагашанай судзімасці.¹⁵ Кандыдаты могуць быць вылучаныя палітычнымі партыямі, працоўнымі калектывамі, ініцыятыўнай групай з дзесяці выбаршчыкаў пры ўмове збору 1 000 подпісаў у падтрымку, альбо з дапамогай больш за аднаго з вышэйназваных спосабаў.

З 630 вылучаных кандыдата было зарэгістравана 521, у тым ліку 129 жанчын.¹⁶ Трыццаць чатыры вылучэнцы не былі зарэгістраваныя з-за недастатковай колькасці сабраных сапраўдных подпісаў, 38 – з-за недакладнасцяў у сваіх фінансавых дэкларацыях і 17 – з-за немагчымасці здаць неабходныя дакументы, 2 – з-за наяўнасці судзімасці, 1 – з-за атрыманага папярэджання і 1 – на падставе нязгоднасці з патрабаваннем аб рэгістрацыі па месцы жыхарства. 22 зарэгістраваныя кандыдаты знялі свае кандыдатуры. АВКі і суды адмянілі 4 з 34 адмовы ў рэгістрацыі.

АВКі адказваюць за рэгістрацыю кандыдатаў і валодаюць шырокімі паўнамоцтвамі па адмаўленню ў вылучэнні кандыдатаў.¹⁷ Шэраг грамадзянскіх назіраўнікаў пайнфармавала БДПЧ/АБСЕ МНВ аб тым, што ім не дазволілі назіраць за працэсам рэгістрацыі ў кандыдаты ў дэпутаты, у тым ліку за праверкай подпісаў і дэкларацый аб маёмасці і даходах. Некалькі суразмоўцаў МНВ БДПЧ/АБСЕ адзначыла, што АВКі не дазволілі кандыдатам на рэгістрацыю паправіць недакладнасці ў сваіх заяўках, уключна з фінансавымі дэкларацыямі, нягледзячы на тое, што гэта прадугледжана законам.¹⁸

VIII. УМОВЫ ПРАВЯДЗЕННЯ ПЕРАДВЫБАРЧАЙ АГІТАЦЫ

Кампанія распачалася пасля завяршанай 11 жніўня рэгістрацыі кандыдатаў і скончыцца за адзін дзень да дня выбараў. Некаторыя патэнцыйныя кандыдаты атрымалі папярэджанні за распаўсюджванне матэрыялаў і правядзенне іншых форм агітацыі падчас перыяду збору подпісаў, што па меншай меры ў адным выпадку прывяло да адмовы ў рэгістрацыі.¹⁹ Некалькі суразмоўцаў паведамілі МНВ БДПЧ/АБСЕ, што фінансаваныя дзяржавай грамадскія

¹⁵ Згодна са зменамі ў заканадаўстве ад 2013 г., інфармацыя аб судзімасці кандыдата публікуецца АВКамі ў агульных інфармацыйных матэрыялах.

¹⁶ З 521 зарэгістраванага кандыдата 298 было вылучана палітычнымі партыямі, 24 – працоўнымі калектывамі і 77 – ініцыятыўнымі групамі. Восемдзсят дзевяць кандыдатаў былі вылучаныя і ініцыятыўнымі групамі, і працоўнымі калектывамі, 21 – і ініцыятыўнымі групамі, і палітычнымі партыямі, а 12 – усімі трыма спосабамі.

¹⁷ Згодна з Артыкулам 68.1 Выбарчага кодэксу, падставы для абавязковай адмовы ў рэгістрацыі ў кандыдаты ўключаюць: парушэнне Выбарчага кодэксу; непагашаная судзімасць; недахоп дакументаў, неабходных для рэгістрацыі; ужыванне замежнага фінансавання; недастатковая колькасць сапраўдных сабраных подпісаў; больш за 15 адсоткаў несапраўдных подпісаў і іншыя выпадкі неадпаведнасці з працэдурамі. Падставы для магчымаай адмовы ў рэгістрацыі ў кандыдаты ўключаюць у сябе: недакладныя дэкларацыі аб даходах і маёмасці; злоўжыванне службовага становішча ў выбарчых; злоўжыванне адміністрацыйнага рэсурса; узнагароджванне выбаршчыкаў і прымушэнне ў працэсе збору подпісаў, а таксама папярэджанні кандыдата альбо ініцыятыўнай групы, атрыманых за паўторныя парушэнні закона.

¹⁸ Арыткул 66 Выбарчага кодэксу дазваляе кандыдатам наносіць праўкі ў дэкларацыях аб даходах і маёмасці, але АВКі не абавязаныя паведамляць кандыдатаў аб памылках і недакладнасцях.

¹⁹ Напрыклад, адзін кандыдат у акрузе № 101 атрымаў два папярэджанні, адно за правядзенне канцэрту, а другое – за распаўсюджванне візітных карткаў і газет падчас збору подпісаў.

аб'яднанні прымалі ўдзел у зборы подпісаў за некаторых вылучаных у кандыдаты асоб, а подпісы збіраліся таксама на дзяржаўных прадпрыемствах і ў грамадскіх установах.

Перадвыбарная агітацыя строга рэгулюецца. Кандыдаты і іх давераныя асобы могуць праводзіць публічныя сходы пасля інфармавання адпаведных мясцовых уладаў не пазней за два дні перад запланаваным мерапрыемствам.²⁰ Іншыя ўдзельнікі выбарчага працэсу могуць праводзіць мерапрыемствы толькі пасля дазволу. Мясцовыя ўлады вызначаюць памяшканні і пляцоўкі па-за імі для правядзення агітацыі, а таксама месцы для рязмяшчэння агітацыйных матэрыялаў кандыдатаў.²¹ Нягледзячы на інструкцыі ЦВК аб больш спрыяльным размеркаванні месцаў для мерапрыемстваў, некаторыя кандыдаты паведамлілі МНВ БДПЧ/АБСЕ, што агітацыя была дазволена толькі ў некаторых месцах.

На сённяшні дзень перадвыбарчая кампанія застаецца ў сваёй большасці нябачнай з невялікай колькасць наведвальнікаў падчас мерапрыемстваў, за якімі назіралі ўдзельнікі МНВ. Некаторыя кандыдаты выказалі нізкі ўзровень упэненасці ў выбарчым працэсе і адзначылі, што яны ўдзельнічаюць у першую чаргу дзеля таго, каб выкарыстаць магчымасць распаўсюдзіць свае погляды, якая адсутнічае па-за перыядам агітацыі. Некаторыя суразмоўцы МНВ БДПЧ/АБСЕ адзначылі, што нядаўні арышт і пераследванне падазраванага ва ўдзеле ў паслявыбарчых пратэстах у снежні 2010 г., а таксама здыманне працэсу збору подпісаў і агітацыйных мерапрыемстваў на камеры служаць таму, каб запужаць кандыдатаў і выбаршчыкаў.²²

IX. ФІНАНСАВАННЕ КАМПАНІІ

Не існуе найпроставага дзяржаўнага фінансавання перадвыбарчай кампаніі. Аднак закон прадугледжвае неграшовую дапамогу для кандыдатаў на роўнай аснове. АВКі павінны друкаваць і распаўсюджаць уніфікаваныя агітацыйныя матэрыялы аб усіх кандыдатах, дзяржаўныя электронныя і друкаваныя СМІ абавязаныя забяспечваць бясплатны эфір і месца для рэкламы, а мясцовыя ўлады – бясплатныя пляцоўкі для агітацыйных мерапрыемстваў.

Кандыдаты могуць карыстацца сваімі асабістымі сродкамі альбо атрымоўваць прыватныя ахвяраванні на кампанію. Фізічная асоба можа ахвяраваць да 105 BYN, а юрыдычная – да 210 BYN.²³ Агульная сума выдаткаў аднаго кандыдата не павінны перавышаць 21 000 BYN. АВК можа адмяніць рэгістрацыю кандыдата, які выдаткаваў больш за 20 працэнтаў ад ліміту альбо выкарыстоўвае фінансаванне па-за вызначаных выдаткаў на кампанію. Кандыдаты, якія карыстаюцца прыватнымі альбо асабістымі сродкамі, павінны праводзіць усе фінансавыя транзакцыі праз прызначаныя выбарчыя фонды. На сённяшні дзень 361 кандыдат адкрыў выбарчыя фонды. ТВКі, АВКі і фінансавыя інстытуты маюць мандат на манітараванне сродкаў кампаніі. Кандыдаты павінны здаць дзве фінансавыя справаздачы; першы – на працягу дзесяці дзён перад выбарамі, другі – на працягу пяці дзён пасля выбараў. Банкі павінны штотыдзень дасылаць справаздачы аб фінансавых транзакцыях у АВКі, і гэтая інфармацыя павінна публікавацца. Некалькі суразмоўцаў МНВ БДПЧ/АБСЕ назвалі недахоп фінансавання ў якасці сур'ёзнай перашкоды праводзіць перадвыбарную агітацыю.

²⁰ МНВ БДПЧ/АБСЕ атрымала інфармацыю аб некалькіх выпадках, калі кандыдаты загадзя браніравалі пляцоўкі на працяглы перыяд часу, робячы іх недаступнымі для іншых кандыдатаў.

²¹ У дадатак, кандыдатам дазваляецца выкарыстоўваць сродкі са сваёй кампаніі, каб здымаць пляцоўкі для сустрэч. Дзеля гэтых мэтаў, пляцоўкі павінны быць даступныя для ўсіх кандыдатаў на роўных умовах.

²² У чэрвені 2016 г. яшчэ адзін падазраваны ва ўдзеле ў пратэстах снежня 2010 г. быў арыштаваны і абвінавачаны па Артыкуле 293 Крымінальнага Кодэксу ('масавыя беспарадкі').

²³ 1 EUR каштуе прыблізна 2.18 BYN.

Х. СРОДКІ МАСАВАЙ ІНФАРМАЦЫІ

У той час як Канстытуцыя гарантуе свабоду выказвання, забараняе цензуру і забяспечвае права на атрыманне, захоўванне і распаўсюджванне інфармацыі, Крымінальны кодэкс утрымоўвае палажэнні аб дыскрымінацыі, паклёпе і абразе. Пачынаючы з 2014 г. анлайн-медыі маюць аднолькавыя абавязальствы, акрамя патрабавання ў дзяржаўнай рэгістрацыі, і маюць аднолькавыя абмежаванні, як і традыцыйныя СМІ. У выпадку падазрэння ў парушэнні Міністэрства інфармацыі цяпер мае права абмежаваць доступ да вэб-сайтаў без рашэння суда. Прадстаўніца АБСЕ па свабодзе ў СМІ крытыкавала гэтыя меры за супрацьдзеянне свабодзе слова ў Інтэрнэце.²⁴

У Беларусі зарэгістраваныя 723 газеты, 174 радыёстанцыі, 100 тэлевізійных станцый і 9 інфармацыйных агенцтваў, прычым тэлебачанне лічыцца агулам найбуйнейшым сродкам інфармацыі. Дзяржаўная “Белтэлерадыёкампанія” (БТРК) з’яўляецца найвялікшай інфармацыйнай кампаніяй і дамінуе і сярод тэлерадыёвяшчальных, і друкаваных СМІ. Прыватныя СМІ маюць абмежаванае значэнне і, на думку многіх суразмоўцаў МНВ БДПЧ/АБСЕ, часта падпадаюць пад ціск з боку ўладаў.²⁵ Журналісты павінны мець акрэдытацыю, каб працаваць на замежныя СМІ і беларускія СМІ, працуючыя з-за мяжы, і не могуць працаваць адначасова на нацыянальныя і замежныя СМІ. Незалежныя журналісты, болгеры і фрылансеры не лічацца журналістамі і атрымоўваюць штрафы за рэпарцёрскую дзейнасць без акрэдытацыі. Абмежаваная колькасць незалежных вяшчальных СМІ і рост распаўсюджвання сеці Інтэрнэт дазваляе анлайн-медыям павялічваць сваю ролю ў якасці альтэрнатыўных рэсурсаў палітычнай інфармацыі і інфармацыі, якая датычыць выбараў.

Дзяржаўныя СМІ абавязаныя забяспечваць агульныя магчымасці для ўсіх кандыдатаў ад моманту іх рэгістрацыі. У 2013 г. была ўведзена забарона на заклік да байкоту на выбарах. Санкцыі могуць ужывацца супраць СМІ і Інтэрнэт парталаў, якія публікуюць альбо трансліруюць заклікі да байкоту выбараў, у тым ліку праграмы кандыдатаў і прамовы з такім зместам.

Пастанова ЦВК прадугледжвае асобныя правілы па асвятленню выбарчай кампаніі, уключаючы інструкцыі па размеркаванню бясплатнага эфірнага часу для кандыдатаў, арганізацыю тэлевізійных дэбатаў паміж кандыдатамі і публікацыю выбарчых праграмаў у друкаваных СМІ.²⁶ У дадатак, кандыдатам дазваляецца купіць час і плошчы ў традыцыйных і анлайн СМІ за кошт сваіх выбарчых фондаў. Аднак, доступ кандыдатаў да анлайн-медыяў не рэгулюецца.²⁷

28 чэрвеня ЦВК прызначыла Назіральны савет па СМІ (НСС) з мэтай кантролю за асвятленнем кампаніі ў СМІ і разгляду спрэчных пытанняў. НСС узначальваецца Першым намеснікам Міністра інфармацыі і складаецца з васьмі чальцоў, сем з якіх прадстаўляюць дзяржаўныя СМІ і адзін – Беларускаю асацыяцыю журналістаў. НСС можа выдаваць неабавязваючыя рэкамендацыі для ЦВК. Ён не праводзіць рэгулярныя сесіі і не ажыццяўляе сістэматычнага маніторынгу СМІ.

²⁴ Гл. [заяву](#) Прадстаўніцы АБСЕ па свабодзе СМІ ад 17 чэрвеня 2014 г.

²⁵ Суразмоўцы МНВ БДПЧ/АБСЕ адзначылі наступныя метады адміністрацыі ўладаў: выбарчыя падатковыя праверкі, занадта складаныя патрабаванні да ліцэнзіравання і рэгістрацыі, адмовы ў рэгістрацыі, штрафы, абмежаваны доступ да анлайн-медыяў і пісьмовыя папярэджанні ад уладаў.

²⁶ Пастанова 32 ЦВК ад 28 чэрвеня вызначае, што ад 15 жніўня да 2 верасня кандыдаты маюць права на пяціхвілінны зварот па радыё ад 07:00 да 08:00 і па тэлебачанню ад 19:00 да 20:00, а таксама могуць прыняць удзел у тэлевізійных дэбатах з супернікамі са сваёй акругі. Дадаткова яны маюць права апублікаваць свае выбарчыя праграмы ў нацыянальных і рэгіянальных газетах.

²⁷ Офіс БТРК заявіў, што бясплатныя звароты кандыдатаў у эфіры не будуць размешчаныя на яе вэб-сайце. У дадатак, [YouTube.com](#) заблакаваў выступ аднаго з кандыдатаў пасля скаргі БТРК аб парушэнні аўтарскага права.

11 жніўня МНВ БДПЧ/АБСЕ пачала колькасны і якасны маніторынг асвятлення кампаніі, ахопліваючы 10 СМІ.²⁸ МНВ БДПЧ/АБСЕ таксама аналізуе асвятленне кампаніі ў дзесяці галоўных навінавых анлайн парталах.²⁹

XI. СКАРГІ І ЗВАРОТЫ

Скаргі і звароты могуць складацца выбаршчыкамі, кандыдатамі, іх даверанымі асобамі, грамадскімі арганізацыямі, палітычнымі партыямі і назіральнікамі. Дзеянні і рашэнні выбарчых камісіяў могуць быць абскарджаныя ў камісіях больш высокага ўзроўню, шэраг з іх – у судах. Не ўсе рашэнні і дзеянні могуць быць абскарджаныя.³⁰ Скаргі падаюцца і разглядаюцца на працягу трох дзён. Скаргі, патрабуючы дадатковай праверкі разглядаюцца на працягу 10 дзён, у той час як скаргі, атрыманыя ў дзень выбараў, павінны быць разгледжаныя неадкладна.

Па дадзеных ЦВК, па стане на 26 жніўня выбарчыя камісіі, мясцовыя органы ўлады і суды атрымалі 408 скарг, зваротаў і абскарджванняў, звязаных з выбарамі, большасць з іх на дадзены момант была адхіленая. Сярод іх, 24 скаргі, пададзеныя у суд, абскарджвалі адмовы ў рэгістрацыі кандыдатамі выбарчымі камісіямі, 67 датычылі дзейнасці выбарчых камісіяў і 76 – падрыхтоўкі і правядзення выбараў. Дадатковыя 61 датычылі вылучэння ў кандыдаты.³¹ Каля 34 скарг і 17 зваротаў былі пададзеныя кандыдатамі, якім адмовілі ў рэгістрацыі. Каля 34 скарг і 21 зварота былі пададзеныя кандыдатамі, якім адмовілі ў рэгістрацыі. Каля 25 скарг датычылі акрэдытацыі і дзейнасці назіральнікаў. Звароты і скаргі ў ЦВК не абмяркоўваюцца падчас публічных сесіяў і разглядаюцца працаўнікамі ЦВК. ЦВК і АВКі апублікавалі інфармацыю аб скаргах у Інтэрнэце, сярод іх – толькі некалькі фактычных рашэнняў, што супярэчыць заканадаўству. АВКі на дадзены момант не апублікавалі ніякай інфармацыі аб рашэннях па скаргах.

XII. МЯСЦОВЫЯ І МІЖНАРОДНЫЯ НАЗІРАЛЬНІКІ

Выбарчы кодэкс прадугледжвае магчымасць назірання за выбарамі грамадзянамі і міжнароднымі назіральнікамі. У адрозненне ад міжнародных назіральнікаў, назіральнікі з ліку грамадзян маюць права назіраць толькі ў выбарчых камісіях, дзе яна/ён акрэдытаваныя. Палітычныя партыі, грамадскія аб'яднанні, працоўныя калектывы і ініцыятыўныя групы могуць вылучаць назіральнікаў. Кандыдаты не маюць права вылучаць назіральнікаў, але іх давераныя асобы могуць назіраць. Прадстаўнікі сродкаў масавай інфармацыі могуць прысутнічаць, але не маюць статус назіральнікаў. Прадстаўнікі міжнародных назіральных арганізацый не могуць быць акрэдытаваныя без папярэдняга запрашэння ўладаў. Апошнія пастановы ЦВК прадпісалі права назіральнікам атрымоўваць інфармацыю аб спісах выбаршчэкаў і назіраць блізка каля стала, дзе адбываецца падлік галасоў, а таксама надалі права тым назіральнікам, якія акрэдытаваныя пры АВК, назіраць за працэсам перадачы пратаколаў з вынікамі галасавання ад УВК. На дзень 24 жніўня, больш за 406 міжнародных і 18 389 назіральнікаў з ліку грамадзян атрымалі акрэдытацыю.³²

²⁸ Тэлеканалы “Беларусь 1”, “ОНТ ТВ”, “СТВ”; радыёканалы “Першы нацыянальны канал Беларускага радыё” і “Еўрарадыё” і газеты “Советская Белоруссия” (“СБ – Беларусь Сегодняя”), “Звязда”, “Народная Воля”, “Комсомольская Правда в Белоруссии” і “БелГазета”.

²⁹ Інтэрнэт-парталы news.tut.by, belta.by, charter97.org, Interfax.by, nn.by, euroradio.fm, sputnik.by, belaruspartisan.org, svaboda.org, naviny.by.

³⁰ У тым ліку супраць рашэнняў па рэгістрацыі ініцыятыўных груп і кандыдатаў, прызначэння чальцоў выбарчых камісій, праверкі подпісаў і канчатковых вынікаў.

³¹ А менавіта вылучэння кандыдатаў і дзейнасці ініцыятыўных груп.

³² Так, Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі (БРСМ) зарэгістраваў 4 053, Беларуская федэрацыя прафсаюзаў – 2 874, “Белая Русь” – 2 628 назіральнікаў, Беларускі саюз жанчын – 1 545, Беларускае

ХІІІ. ДЗЕЙНАСЦЬ МНВ БДПЧ/АБСЕ

МНВ БДПЧ/АБСЕ пачала сваю дзейнасць у Мінску 2 жніўня. Глава МНВ БДПЧ/АБСЕ сустрэлася з Намеснікам Міністра замежных спраў, Старшынямі ЦВК і Вярхоўнага, Міністрам юстыцыі, Генеральным пракурорам і іншымі высокапастаўленымі службовымі асобамі і прадстаўнікамі краін-удзельніц АБСЕ. МНВ БДПЧ/АБСЕ таксама ўсталявала кантакты з палітычнымі партыямі і кандыдатамі ў дэпутаты, прадстаўнікамі грамадзянскай супольнасці, СМІ і іншымі ўдзельнікамі выбарчага працэсу.

Парламенцкая асамблея (ПА) АБСЕ і Парламенцкая асамблея Савета Еўропы (ПАСЕ) плануюць накіраваць дэлегацыі для назірання ў дзень выбараў. Дзеючы Старшыня АБСЕ прызначыў Кента Гэрстэда Спецыяльным Каардынатарам і кіраўніком групы кароткатэрміновых назіральнікаў АБСЕ ў рамках гэтых выбараў.

МНВ БДПЧ/АБСЕ правяла брыфінгі для перадвыбарчай дэлегацыі ПАСЕ на чале з Гізelay Вурм, Спецыяльным Каардынатарам Кентам Гэрстэдам і прадстаўнікамі дыпламатычнай супольнасці. Назіранне ў дзень выбараў будзе вынікам сумеснага намагання з удзелам БДПЧ/АБСЕ і дэлегацыяў з ПА АБСЕ і ПАСЕ.

*Толькі англійская версія дадзенай справаздачы з'яўляецца афіцыйным дакументам.
Неафіцыйны пераклад даступны на беларускай і рускай мовах.*